

KARIES: RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA DAVOLASH USULLARI

Ankasova Farzona Xomidjon qizi

EMU UNIVERSITY

1-bosqich Stomatologiya yoʻnalishi talabasi

Annoatsiya: Mazkur maqolada tish kariyesining paydo boʻlish mexanizmi, rivojlanish bosqichlari hamda zamonaviy davolash usullari yoritiladi. Kariyesning etiologik omillari, klinik belgilari va profilaktik choralari ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, erta aniqlash va toʻgʻri davolashning ahamiyati taʼkidlanadi.

Kalit soʻzlar: karies, demineralizatsiya, emal, dentin, pulpa, plombalash, remineralizatsiya, profilaktika

Kirish

Tish kariyesi — bu tish qattiq toʻqimalarining asta-sekin yemirilishi bilan kechadigan patologik jarayon boʻlib, dunyo boʻyicha eng keng tarqalgan stomatologik kasalliklardan biridir. U ogʻiz boʻshligʻidagi bakteriyalar faoliyati natijasida yuzaga keladi. Bakteriyalar oziq-ovqat qoldiqlaridagi uglevodlarni parchalaydi va kislotalar hosil qiladi. Ushbu kislotalar tish emalidagi minerallarni yuvib chiqarib, demineralizatsiyaga olib keladi.

Agar jarayon vaqtida toʻxtatilmasa, emal yemirilib, kariyes chuqurlashadi va tishning ichki qatlamlariga oʻtadi. Shu sababli kariyesni erta bosqichda aniqlash va davolash muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism

Kariyes rivojlanishi murakkab biokimyoviy va mikrobiologik jarayon boʻlib, u ogʻiz boʻshligʻidagi mikroflora, oziqlanish odatlari, tish qattiq toʻqimalarining mustahkamligi va gigiyenik holat bilan chambarchas bogʻliq. Kasallikning boshlanishida asosiy rol ni streptokokklar va boshqa kariyesogen bakteriyalar

o'ynaydi. Ular uglevodlarni parchalaydi va sut kislotasi kabi organik kislotalar hosil qiladi. Ushbu kislotalar tish emalidagi gidroksiapatit kristallarini yemirib, demineralizatsiya jarayonini boshlab beradi. Agar og'iz muhiti tez-tez kislotali holatda saqlansa, emalning tiklanish (remineralizatsiya) imkoniyati kamayadi va patologik jarayon chuqurlashadi.

Dastlabki bosqichda tish yuzasida oq yoki sarg'ish rangli dog' paydo bo'ladi. Bu emalning mineral tarkibi buzilganini bildiradi. Klinik jihatdan og'riq kuzatilmaydi, shuning uchun ko'pchilik bemorlar bu bosqichni sezmaydi. Aynan shu davrda profilaktik chora-tadbirlar eng samarali hisoblanadi. Ftorli gel va laklar, kaltsiy-fosfat komplekslari, maxsus remineralizatsiya eritmalari qo'llanilganda emalning mineral balansi tiklanishi mumkin. Shuningdek, og'iz gigiyenasini yaxshilash va shakar iste'molini kamaytirish jarayonni to'xtatishga yordam beradi.

Keyingi bosqichda yuzaki kariyes rivojlanadi. Emal qatlamida kichik kovak hosil bo'ladi. Bemor sovuq, issiq yoki shirin mahsulotlarga qisqa muddatli sezuvchanlikni sezishi mumkin. Bu bosqichda zararlangan to'qima hali chuqur emas, shuning uchun davolash nisbatan oson kechadi. Stomatolog zararlangan emal qismini olib tashlab, kovakni tozalaydi va plombalash orqali tishni tiklaydi.

Jarayon dentin qatlamiga o'tganda o'rta kariyes yuzaga keladi. Dentin emalga nisbatan yumshoqroq bo'lgani uchun kariyes tezroq tarqaladi. Og'riq kuchayadi, ayniqsa ovqatlanish paytida bezovtalik seziladi. Kovak hajmi kattalashadi va tish strukturasining mustahkamligi pasayadi. Bu bosqichda to'qimalarni to'liq olib tashlash va sifatli plombalash muhim ahamiyatga ega, aks holda jarayon qayta rivojlanishi mumkin.

Chuqur kariyes bosqichida zararlanish pulpa yaqiniga yetadi. Bemor kuchli va ba'zan o'tkir og'riqdan shikoyat qiladi. Og'riq kechasi kuchayishi mumkin, bu pulpa to'qimasining ta'sirlanayotganini ko'rsatadi. Agar davolash o'z vaqtida amalga oshirilmasa, pulpit (tish nervining yallig'lanishi) yoki periodontit (ildiz atrofidagi to'qimalarning yallig'lanishi) kabi asoratlar kelib chiqadi.

Quyidagi jadvalda kariyesning rivojlanish bosqichlari va ularning klinik xususiyatlari batafsil ko'rsatilgan:

Bosqich	Zararlangan qatlam	Klinik belgi	Davolash usuli
Oqartish bosqichi (dog')	Emal	Oqartish yoki sarg'ish dog', og'riqsiz	Remineralizatsiya, ftorlash
Yuzaki kariyes	Emal	Kichik kovak, qisqa sezuvchanlik	Kovakni minimal invaziv tozalash va plombalash
O'rta kariyes	Emal va dentin	Og'riq, kovak chuqurlashuvi	Zararlangan dentinni olib tashlash va plomba
Chuqur kariyes	Dentin (pulpa yaqin)	Kuchli og'riq, uzoq davom etuvchi sezuvchanlik	Davolovchi taglik, plombalash
Asoratlangan kariyes	Pulpa	O'tkir og'riq, yallig'lanish	Endodontik davolash (kanallarni tozalash va plombalash)

Kariyesni davolash bosqichga qarab tanlanadi. Dastlabki bosqichda konservativ usullar ustunlik qiladi. Remineralizatsiya terapiyasi tish to'qimasini saqlab qolishga qaratilgan bo'lib, u minimal invaziv yondashuv hisoblanadi. Bu usul ayniqsa bolalar va o'smirlar uchun samarali.

Yuzaki va o'rta kariyesda mexanik ishlov berish amalga oshiriladi. Zamonaviy stomatologiyada lazer yoki havo-abraziv usullar ham qo'llanilmoqda,

ular sogʻlom toʻqimalarni maksimal darajada saqlash imkonini beradi. Plombalashda kompozit, shisha ionomer yoki boshqa estetik materiallardan foydalaniladi. Ular mustahkam, uzoq muddat xizmat qiladi va tish rangiga mos keladi.

Chuqur kariyesda pulpa saqlanib qolgan boʻlsa, himoya qiluvchi dorivor qatlam qoʻyiladi. Agar pulpa zararlangan boʻlsa, endodontik davolash amalga oshiriladi. Bu jarayonda ildiz kanallari maxsus asboblarda yordamida kengaytiriladi, dezinfeksiya qilinadi va germetik material bilan toʻldiriladi. Soʻngra tish ustki qismi plombalanadi yoki zarurat boʻlsa, sunʼiy qoplama (koronka) oʻrnatiladi.

Profilaktika kariyesga qarshi kurashning eng samarali yoʻlidir. Toʻgʻri tish yuvish texnikasi, kuniga kamida ikki marta fluorli pasta bilan tish tozalash, tish ipidan foydalanish, shakarli ichimlik va gazli mahsulotlarni cheklash muhimdir. Bolalarda fissuralarni germetik yopish (fissura germetikasi) ham samarali profilaktik choradir.

Har 6 oyda stomatolog koʻrigidan oʻtish kariyesni erta bosqichda aniqlashga yordam beradi. Erta tashxis qoʻyilgan kariyesni davolash osonroq, arzonroq va ogʻriqsizroq boʻladi. Shu sababli ogʻiz gigiyenasiga eʼtibor qaratish va muntazam nazorat sogʻlom tishlarni uzoq muddat saqlashning asosiy sharti hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kariyes — tish qattiq toʻqimalarining asta-sekin yemirilishi bilan kechadigan va oʻz vaqtida davolanmasa, jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin boʻlgan keng tarqalgan kasallikdir. Uning rivojlanishi demineralizatsiya jarayonidan boshlanib, emal, dentin va hatto pulpa toʻqimasigacha yetib borishi mumkin. Dastlabki bosqichlarda ogʻriq kuzatilmasligi sababli kasallik koʻpincha eʼtibordan chetda qoladi, bu esa jarayonning chuqurlashishiga olib keladi.

Zamonaviy stomatologiyada kariyesni davolashning samarali usullari mavjud boʻlib, ular kasallik bosqichiga qarab tanlanadi. Remineralizatsiya terapiyasi, plombalash va endodontik davolash usullari tishni saqlab qolish va uning

funksiyasini tiklashga imkon beradi. Biroq davolashdan ko‘ra profilaktika ancha muhim va samaraliroqdir.

Muntazam og‘iz gigiyenasi, sog‘lom ovqatlanish, ftorli vositalardan foydalanish hamda stomatolog ko‘rigidan o‘z vaqtida o‘tish kariyes rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Shunday ekan, sog‘lom tish va chiroyli tabassumni saqlash uchun profilaktik choralarga amal qilish har bir insonning kundalik odatiga aylanishi lozim.

Foydalangan adabiyotlar

1. Mirsodiqov M. M. **Terapevtik stomatologiya asoslari.** – Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” nashriyoti, 2018. – 55–72-betlar.
2. Qodirov A. A., Rasulov Sh. R. **Stomatologik kasalliklar profilaktikasi.** – Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 2019. – 84–101-betlar.
3. Karimov X. D. **Bolalar terapevtik stomatologiyasi.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 112–129-betlar.
4. Ismoilov B. T., Yo‘ldoshev N. A. **Og‘iz bo‘shlig‘i kasalliklari va ularni davolash.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 60–78-betlar.